

УДК 811.161.2'42'373

DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2022.268658>Микола Степаненко*

ПЕРИФРАСТИЧНИЙ ОБРАЗ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО В ПУБЛІЦИСТИЧНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ 2021

Статтю присвячено аналізу перифрастичного портрета Президента України Володимира Зеленського в обмеженому хронологічними рамками (2021 рік) публіцистично-політичному дискурсі з позицій взаємодії екстра- та інтралігвальних чинників, що є однаково важливими для різновекторної характеристики прецедентного імені й доби, яку воно репрезентує. На основі великого за обсягом фактичного матеріалу вирізняє критерії ідентифікування описових зворотів – текстових субститутів імені чинного керівника Української держави. Установлено семантичну типологію неоднорідних щодо формально-граматичної організації вторинних номінувань, з'ясовано їхній лексико-семантичний склад на рівні граматично панівного компонента і програмованого ним поширювача. Виняткову увагу приділено розкриттю конотативного потенціалу конститuentів перифрастичного поля «Володимир Зеленський», інтерпретуванню маркерів меліоративності та пейоративності.

Ключові слова: публіцистично-політичний дискурс, перифраз (вторинне номінування, описовий зворот), перифрастичне поле «Володимир Зеленський», пейоративна конотація, критерії ідентифікування перифраз, семантичні (конотативні) маркери.

Stepanenko Mykola. The periphrastic image of Volodymyr Zelenskyi in the publicistic and political discourse of the 2021.

The crucial importance of the linguistics as a branch of science reveals to be the focus and presentation of diverse lingual changes at various lingual levels, first and foremost at lexical-semantic, derivational, and phraseological due to the fact they contain mini-fragments of all the events, happening in a certain country and the world in general. The given article embraces the complex analysis of different periphrastic units as substitutes of the precedent name *Volodymyr Zelenskyi* based on the interconnection of intra- and extralingual factors, which harmonise, securing the lingual progress and accurately reflecting the core positive and negative changes in the society, reactions of people over the certain challenges. The spectrum of mini-texts of publicistic and political discourse, limited by strict chronological framework of the 2021, forms the research base of the scientific disquisition. As a result, the all-embracing periphrastic field *Volodymyr Zelenskyi* has been modelled on the base of wide range of actual material, the identifying criteria of its constituents (e.g., political activity of Volodymyr Zelenskyi, presidential activity of Volodymyr Zelenskyi, civil position of Volodymyr Zelenskyi, the status of actual guarantor of the Constitution in the Ukrainian political sphere, forecasts of his future as a person and as a statesman, the style of conversation with other people, etc.) were logically examined. The semantic typology of heterogeneous in their formal and grammatical organization descriptive phrases was being built on the base of semantically accentuated components as well as micro and macrocontext. Sometimes the semasiological procedure was used as an important component of axiologicality. The detailed classification of lexical and semantic range of periphrases' elements, presenting subordinate connection as regular relationship, meanwhile coordinate and correlative as irregular ones, has been constructed consequently. All the semantic and connotative (ameliorative and pejorative) markers were logically identified. The vast range of facts involved in the scientific research, made the solid reason to assert the dominant position of the pejorative connotation due to extralingual factors (lack of managerial experience of the President Zelenskyi, unmotivated personnel changes, the desire to concentrate all branches of government in one hand, etc.). It is a fact that the crucial semantic and axiological indicators of the secondary nominations under analysis are grammatically dominant components. Sometimes this function is being performed by dependent members, which are lexemes or various syntactic constructions, formed with their participation. The analysed descriptive phrases of the periphrastic field appear as separate skilfully verbalized mini-plots, revealing consistently recorded features of the system of government of

* Микола Степаненко, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів та природокористування України (Київ, Україна); e-mail: myk_ivan@ukr.net.

Volodymyr Zelenskyi as well as prominent events and facts, ultimately, the Ukrainian state with its gains and losses in 2021.

Keywords: publicistic and political discourse, periphrasis (secondary nomination, descriptive phrase), periphrastic field of Volodymyr Zelenskyi, pejorative connotation, identifying criteria of periphrasis, semantic (connotative) markers.

У перифрастичних зворотах сфокусовані мініфрагменти всього, що відбувається в державі і світі. Це промовисто демонструють вторинні номінування досліджуваного хронологічного періоду – 2021 року, які є органічними складниками публіцистично-політичного дискурсу. Вони представлені різними семантичними групами й завжди мають оцінний характер. Установлена раніше тенденція щодо послаблення аксіологічного потенціалу описових структур у 2019–2020 рр. порівняно з попередніми періодами – 2004–2018 рр. – посутньо не змінилася: «пристрасні суперечки як реакції на гострі виклики дня заступили якісь несуттєві, часто безпредметні розмови; зійшли з політичного кону маститі представники українського політикуму; знизився градус дискусій, отже, ослабився й ресурс для неологізації; уповільнилися денотативно-сигніфікативні ситуації» [Степаненко 2021, с. 31], що засвідчує стагнаційні процеси в цій важливій, багатій на традиції і завжди чутливій до сенсаційних та буденних змін лінгвосфері. Відчутніше заявили про себе клішовані, позбавлені образності, креативності описові структури.

У 2004–2020 рр. високою активністю, семантичною і конотативною розгалуженістю вирізнялися перифрази, які характеризують гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності, дотримання Конституції, прав та свобод людини і громадянина. Ідеться про президентів України й інших держав, зокрема Російської Федерації та Білорусі (див.: [Степаненко 2017, с. 53–54, 176–179, 182–185, 377–391, 256–266, 392–438, 269–282, 196; Степаненко 2018, с. 18–20, 229, 236–238, 410–411, 411–417, 294–307, 311–321; Степаненко 2020, с. 16–22, 152–153, 158–159, 295, 295–299, 237–242, 165; Степаненко 2021, с. 31–41, 127, 129, 189–190, 159–161, 132–139]). Не став винятком і 2021 рік, за перифрастичною версією, *рік корони* (УП, 07.05.2021), *рік великого переформатування української влади – починаючи від уряду й закінчуючи Верховною Радою* (DW, 07.05.2021), *рік президентського екватора Зеленського* (DW, 01.01.2021), *екватором влади Зеленського* (DW, 01.01.2021).

Об'єкт пропонованої статті є перифрастичне поле «Володимир Зеленський», репрезентоване в іншому семантичному форматі порівняно з 2019–2020 рр. Що ж до його конотативності, то вона не змінилася – абсолютну першість утримує пейоративність. Активно вживані до 2021 року вторинні номінування з детермінованими компонентами *комік*, *клоун*, *актор*, *артист*, *маріонетка* й под. (див.: [Степаненко 2021, с. 38–39]) функціують найчастіше у вигляді експансивних варіантів із посиленою негативною аксіологічністю (пор.: *комік України* (УПБ, 07.08.2019) і *найвпливовіший комік України* (5к, 19.08.2021); *актор-комік* (FB, 26.01.2019) і *актор-комік, який за 2,5 роки дедалі гірше справляється з роллю Президента* (УМ, 30.11.2021)) або просто мають інший дистрибутивний малюнок, який дистанціює їх від персональності й надає їм соціального звучання (*тричі клоун на чолі держави* (FB, 23.11.2021), *«клоун», який очолює «недокраїну»* (Д, 12.10.2021), *посередній актор, який брехав, був агресивним, вступав у суперечку з журналістами, чим просто приміщував себе* (Гор, 30.11.2021), *перший справжній актор на цій сцені* (УП, 01.12.2021), *вдалий артист великої політичної сцени* (Іб, 03.11.2021), *маріонетка, яка загралась у*

лідера нації (УМ, 13.12.2021), не менш небезпечна, ніж зовнішній ворог, маріонетка (УМ, 13.12.2021)). Важливо наголосити, що основний масив сформували не ті описові звороти, які характеризують зв'язки зі студією «Квартал 95», професійне минуле керівника країни, а ті, що розкривають специфіку президентської діяльності, стиль управління, набутий керівний досвід, прогнозують перспективне й не зовсім привабливе майбутнє.

Мета дослідження – системний аналіз на основі різних ідентифікувальних критеріїв перифрастичних зворотів-субститутів прецедентного імені *Володимир Зеленський*, установлення їхньої значеннєвої типології і лексико-семантичного складу, характеристика закріпленого за ними конотативного потенціалу на тлі взаємодії екстра- та інтралінгвальних чинників, які, гармонуючи, забезпечують мовний поступ, що з максимальною точністю віддзеркалює найсутніші позитивні й негативні зміни в суспільстві, реагування людей на ті або ті виклики.

У процесі дослідження використано описовий метод, який сприяв інвентаризації, класифікації та інтерпретації перифрастичних одиниць у синхронії із застосуванням прийомів внутрішньої і зовнішньої реконструкції з метою виявлення зв'язків вторинних найменувань із позначуваним ними денотатом; метод дистрибутивного аналізу, що вможливив установлення закономірностей сполучуваності конститuentів перифрастичного звороту, і компонентного аналізу, який дав змогу з'ясувати інтенсивність вияву аксіологічності на рівні описових конструкцій, а також на тлі міні- та макроконтексту.

Питання перифрастики цікавили багатьох лінгвістів. Перифраз у роботі потрактовано як ефективний засіб «конденсації думки та вираження безпосереднього ставлення ... до змісту висловлення» [Онищенко 2010, с. 195], як мовний інструмент для «виділення суттєвих рис описуваного об'єкта» [Булах 2017, с. 42]. Що ж до особливостей уживання описових зворотів у новітньому публіцистично-політичному дискурсі, то вирізнений аспект потребує ґрунтового студіювання і значною мірою засвідчує актуальність цієї наукової розвідки.

Точкою відліку процесу творення вторинних найменувань аналізованого періоду, як і попереднього, стало новорічне привітання Президента у формі діалогу з дітьми, яке соціальні мережі назвали *політичною педофілією* (BIG, 01.01.2021). Добре, що очільник держави згадав про самотутній український народ, про «хорообрість Святослава, велич Володимира, мудрість Ярослава», про оголошення миру в усій Україні не «на Банковій у Києві», а «на Артема в Донецьку», про написання довгоочікуваного «Крим – це Україна» «не в інтернеті, а на піску на пляжі в Ялті. На українському піску українського пляжу української Ялти». Сприкрило те, що в один ряд великих українців поставлено «двох Шевченків», а насправді ж маємо одного генія, до якого навряд чи вдасться колись кому-небудь дорости, що знову використано російськомовні мініпосили, адресовані Донецьку, Луганську та Криму й забуто про українську мову, яка найпотужніше гуртує нас у згадувану у святковому наративі одну сім'ю, один народ, одну країну [Новорічне... 2021]. Після 31 грудня 2020 року Президента Зеленського почали порівнювати з радянським вождем-диктатором Володимиром Леніним, що демонструють контаміновані описові звороти на вірєць *Ленін Володимир Олександрович* (Б, 01.01.2021), *офшорний Зеленін* (КЗ, 05.10.2021), керівника країни іронійно поіменували «казковим візіонером»,

який добре відтренованим голосом розказує про гуманістичні цінності (ГК, 01.01.2021).

Непродуктивний розряд становлять перифрази з меліоративною конотацією, утворені за зразком типової моделі «людина (Президент, політик, борець...) + її (його) професійні, політичні й інші якості, прагнення, бажання тощо»: *людина, яка хоче дійсно щось змінити* (ЄП, 08.10.2021), *людина, яка не є частиною корумпованої еліти* (ЄП, 08.10.2021), *амбітний президент, що вийшов з-під контролю української еліти* (ФВ, 09.11.2021), *не-олігархічний президент* (УП, 18.03.2021), *президент центру* (УП, 20.09.2021), *найпопулярніший український політик* (ДВ, 01.01.2021), *політик року* (ІФ, 29.12.2021), *великий борець з олігархами, якому заважають корумповані можновладці* (УМ, 12.10.2021). Найчастіше вони мають формально-граматичну будову складнопідрядного речення нерозчленованої структури, у якому підрядна частина пояснює, уточнює, конкретизує окремий член у головній частині, виражений названими вище й іншими субстантивами із співвідносним словом чи без нього або займенниковими іменниками, повідомляє не про фрагмент об'єктивної дійсності, а про окрему прецедентну особистість.

З-поміж інноваційних одиниць семантичне ядро сформували описові структури, ідентифіковані за критеріями номінування «політична діяльність Володимира Зеленського», «президентська діяльність Володимира Зеленського», «громадянська позиція Володимира Зеленського». Роль маркера того або того конкретного значення частіше виконують граматично панівні компоненти, рідше – програмовані ними поширювачі, а подеколи вони діють сукупно. Розряд детермінованих членів представляють такі пейоративно забарвлені лексичні одиниці, як *дилетант, кретин, невіглас, профан, непорозуміння, розчарування, тип, злодій, зрадник, нарцис* («сприйняття себе як кращого від інших, унікального, неперевершеного»), *недоук, «беспредельщик», розчарування, банкрут, менеджер, чиновник, мрійник, чемпіон, іграшка, чувак, катастрофа*, та ін. Функцію детермінувальних конституентів виконують неоднорідні щодо значення лексеми різної частиномовної належності, як-от: *війна, апокаліпсис, розбрат, волюнтарист, крадій, неполітик, популіст, офшорник; офшорний, недосвідчений, ображений, некомпетентний, нудний, небезпечний, неінтелектуальний, слабкий, потішний* («призначений для публічної розваги») й под. Регулярним для них є вживання при семантично нейтральних компонентах. Напр.: *дилетант у політиці, державному управлінні, безпековій і оборонній сферах* (Е, 26.11.2021), *фесричний кретин, який не розуміє, що відбувається* (УМ, 26.01.2021), *повний невіглас, не здатний здійснювати стратегічне керівництво державою* (ЄС, 01.02.2021), *повний профан* (УМ, 26.01.2021), *некомпетентний профан, який не має досвіду та потрібних йому знань* (Е, 26.11.2021), *зелене непорозуміння* (Ут, 07.06.2021), *розчарування року* (ІФ, 29.12.2021), *недосвідчений тип* (УП, 23.11.2021), *злодій-крадій* (УП, 23.11.2021), *зелений державний зрадник* (Твит, 04.10.2021), *ображений нарцис* (5к, 09.11.2021), *щирий недоук* (ЦН, 25.12.2021), *звичайний «беспредельщик»* (ЦН, 20.08.2021), *політичний банкрут* (НовЗ, 03.02.2021), *менеджер, а не уособлення всієї повноти влади* (ФтК, 14.09.2021), *типовий нудний чиновник* (Ут, 14.07.2021), *наймасштабніший мрійник* (УП, 22.07.2021), *чемпіон із популізму, блюзнірства та брехні* (Ут, 07.06.2021), *іграшка олігархів, а не Президент України* (5к, 04.10.2021), *чувак, який загрався* (УП, 23.11.2021), *катастрофа для України* (УП, 19.07.2021); *президент війни* (УП, 20.04.2021),

вершник апокаліпсису (УМ, 30.06.2021), президент розбрату (ІФ, 15.10.2021), президент-волонтарист (ЖЛ, 30.06.2021), президент-неполітик (УМ, 30.11.2021), президент-популіст (УМ, 01.12.2021), офшорний президент (ВЗ, 05.10.2021), некомпетентний плагіатор (ОБ, 12.01.2021), людина слабка (УП, 23.11.2021), «потішний» президент (Д, 12.10.2021).

Особливою аксіологічністю, спрямованою в бік пейоративності з максимальним ступенем вияву її, наділені перифрази з детермінованим компонентом *барига*, значеннєвий обсяг якого формують семи ‘перекупник краденого’, ‘бізнесмен, діяльність якого оцінена як недостатня’, ‘нечесний бізнесмен’, ‘людина, яка ставить власні інтереси вище від державних’: *зелений барига* (ВЗ, 05.10.2021), *зелений барига офшорний* (МБ, 13.11.2019). Вирізнений іменник активно побутує у складі вторинних номінувань, що характеризують попередника чинного Президента: *шоколадний барига* (КІ, 07.10.2019), *непосаджений барига* (УМ, 20–21.11.2020), *барига, який розікрав армію* (ХД, 11.11.2019). Важливо зацентувати, що ті аналізовані одиниці, які мають однаковий або максимально подібний компонентний склад та ідентичний репертуар семантичних маркерів і входять до перифрастичних полів «Петро Порошенко» й «Володимир Зеленський», дають підстави для переоцінки змісту тиражованих напередодні президентських виборів 2019 року і вже за перебування Володимира Зеленського на посту глави держави перифраз *не Петро Порошенко* (Чесно, 29.04.2019), *повна протилежність Порошенку* (УНІАН, 26.11.2019) і тих описових зворотів, які корелюють із ними на рівні інваріатного значення «відмінне / спільне між Петром Порошенком та Володимиром Зеленським» (*вирок Порошенка* (УІ, 20.05.2019), *вирок п'ятого глави держави, лідера «Європейської солідарності» Петра Порошенка* (УІ, 20.05.2019)). Отже, *наш Шостий* (Е, 21.04.2021), за перифрастичною оцінкою, уподібнюється *п'ятому Президентові України* (ВЗ, 15.12.2021) або, за влучним твердженням Дмитра Княжича, перетворюється на *типового «старого» політика* (Г, 23.09.2021). Ірина Фаріон розширює розглядувані аксіологічні рамки, називаючи Петра Порошенка й Володимира Зеленського *горе-президентами* (УПБ, 17.07.2021). Варто наголосити, що мінітексти з таким семантичним описом, регулярним експлікатором якого є перифрастична опозиція, – поширене явище в досліджуваному дискурсі: *Вона [тітка] співчувала молодому новачку [Зеленському], що стояв перед грубим і самовпевненими олігархом Порошенком, який автобусами підвіз людей, щоб створити натовпи підтримки* (ВВС, 22.07.2021); *Розумний негідник Порошенко, який може дозволити собі кращих адвокатів країни, та щирий неук Володимир Зеленський з командою неуків у Державне бюро розслідувань – у двобої, в якому вже неможливий компроміс* (ЦН, 25.12.2021).

2021 року в Україні все гучніше лунали застереження про згортання демократії, про вияви автократії, про прагнення Зеленського зосередити в одних руках усі гілки влади. У публіцистично-політичному дискурсі утворився окремий корпус описових зворотів на цю тему, функцію основного семантичного маркера в яких виконують лексеми *диктатор*, *монарх*, *тиран*, *автократ*, *волонтарист* та ін. й сполучувані з ними на засадах підрядності, сурядності або кореляції компоненти, що містять у своїй значеннєвій структурі семи ‘який незначний за силою, ступенем вияву’, ‘який своїми особливостями нагадує що-небудь’, ‘який перебуває в початковому стані’: *маленький диктатор великої України* (Site, 15.02.2021), *маленький бездумний диктатор*

(G, 08.10.2021), *малий тиран і диктатор* (УПБ, 16.03.2021), *своєрідний самодіяльний монарх* (ФтК, 14.09.2021), *автократ-початківець, якому скрізь маряться «заколотники» та «попередники»* (ЦН, 28.11.2021).

В самостійну групу вичленувано перифрази, що специфічно характеризують президентську діяльність Володимира Зеленського, особливості його стилю керівництва державою – не безпосередньо, а через опосередковані метонімічні ланки, представлені такими основними моделями: 1) «ім'я ← Генеральна Прокуратура України: *«око государеве»* (УП, 12.12.2021); 2) «ім'я ← Верховна Рада України: *«зелений парламент»* (Ут, 26.12.2021); 3) «ім'я ← Рада національної безпеки і охорони України: *бойова сокира Президента* (ТСН, 10.10.2021), *чи не найголовніший орган влади* (НЛ, 12.10.2021); 4) «ім'я ← система правління Володимира Зеленського: *провінційний авторитаризм* (Nov, 12.10.2021), *модерний авторитаризм* (УМ, 06.10.2021), *м'який авторитаризм* (УМ, 06.10.2021), *паростки популістичного авторитаризму* (ЦН, 24.05.2021), *маленький авторитарний режим* (ЦН, 24.05.2021), *м'який авторитарний режим* (G, 23.09.2021), *модель авторитарного популізму* (РС, 20.10.2021), *авторитарний режим* (G, 23.09.2021), *авторитарний стиль управління* (112 к, 23.09.2021), *авторитарний режим, що вже переходить у диктатуру* (5к, 04.10.2021), *неосвічений абсолютизм* (ZU, 09.10.2021), *зелена диктатура* (IS, 11.04.2021), *режим за лекалами Путіна й Лукашенка* (УМ, 03.12.2021), *режим президентського самоуправства* (ZU, 09.10.2021); 5) «ім'я ← Міністерство внутрішніх справ України: *останній центр влади, який напряду не контролюється Президентом* (УП, 17.06.2021); 6) «ім'я ← Офіс Президента України: *альтернативний центр управління країною* (ФтК, 14.09.2021); *центр прийняття рішень* (РС, 20.10.2021); 7) «ім'я ← Служба безпеки України: *охорона опричників Зеленського* (ВАР, 24.11.2021); 8) «ім'я ← депутатські групи у Верховній Раді “Довіра”, “За майбутнє”»: *милиці фракції Зеленського* (УП, 29.11.2021); 9) «ім'я ← закриття англomовної газети “KyivPost” в Україні»: *ознака посилення цензури в Україні* (5к, 09.11.2021), 10) «ім'я ← перший рік президентства Володимира Зеленського»: *гучні призначення та звільнення* (ВУ, 20.05.2021). Кожна з вирізнених моделей має свій лексико-семантичний склад і свій набір значеннєвих маркерів. Зокрема, для моделі «ім'я ← система правління Володимира Зеленського» типовими є детерміновані й детермінувальні компоненти, які об'єднують семи ‘незаперечне утвердження свого авторитету’, ‘необмежена влада в державі’, ‘беззастережне підпорядкування владі’, ‘ігнорування колегіальності’, ‘удавання до грубого адміністрування’ тощо. Роль семантичних маркерів виконують лексичні одиниці *авторитаризм, авторитарний, диктатор, диктатура, диктаторство, диктаторський, самоуправство*, та ін.).

Ще одним опосередкованим свідченням схильності Володимира Зеленського до авторитаризму є базований на перифразах стиль спілкування його з людьми, які мають інші, ніж у Президента, погляди не те, що відбувається в українському суспільстві. Ось приклад: реагуючи на оприлюднену інформацію Василя Бурби, яка стосується провалу операції «Вагнергейт» і прямої причетності до цього керівника країни та його найближчого оточення, Володимир Зеленський використовує як засіб характеристики розвідника з великим досвідом цілий арсенал пейоративних описових зворотів: *людина попереднього глави держави Петра Порошенка* (УП, 26.11.2021), *авантюрист і аферист* (ЦН, 26.11.2021), *«СБівець»*, *котрий керував блокуванням транспорту на Майдані*

(УП, 26.11.2021), «бізнесмен», котрий торгував інформацією (УП, 26.11.2021), неукраїнський розвідник (Ліг, 26.11.2021), дріб'язкова людина (Ліг, 26.11.2021). Сам же Бурбак і ті, хто високо цінує його минулі заслуги, бачить його серед політиків першого ешелону (А, 24.11.2021), головних кандидатів на пост Президента (А, 24.11.2021), заперечують ці звинувачення, уважають їх безпідставними. Таких суперників, як Василь Бурба, й адресованих їм емоційно конотованих комунікативних стратегій у чинного керманіча держави немало.

В окремий тип згруповано перифрази, що постали самобутнім мовним викликом на існування схеми, «за якою офшорні фірми Зеленського та його команди з 2012 року нібито отримали 40 мільйонів доларів від офшорів, пов'язаних із олігархом Ігорем Коломойським. Саме тоді студія «Квартал 95» почала співпрацювати з телеканалом «1+1». Ці кошти могли бути частиною історії з відмиванням брудних грошей. Поряд із Зеленським в офшорних паперах фігурує голова Служби безпеки України Іван Баканов, а також перший помічник президента Сергій Шефір» [Офшори... 2021]. Основні виразники значення «ухиляння від сплати податків за випрацьованою схемою» – прикметник *офшорний*, що вступає в семантико-синтаксичні зв'язки із субстантивами на зразок *Президент*, *мільйонер*, *мультимільйонер*, іменники *офшорник*, для якого типовим є функціонування у складі прикладки, та *офшор*, що регулярно вживається в програмованій значеннево неоднорідними субстантивами синтаксичній позиції: *офшорний мультимільйонер* (НПор, 19.10.2021), *офшорний Президент* (ВЗ, 05.10.2021); *мільйонер-офшорник* (НПор, 19.10.2021); *власник офшорів* (ВВС, 17.11.2021). Поруч з аналізованими вживаються інші утворювані за взірцем складних словосполучень або речень описові звороти, що репрезентують конкретизованіший план змісту, напр.: *людина, яка не просто ховає кошти в офшорах, а відмиває брудні гроші й займається корупцією спільно з партнерами* (5к, 04.10.2021).

До розряду продуктивних уналежнено вторинні найменування, які визначають місце Володимира Зеленського в українському політикумі, дають прогнози його майбутнього як людини і як державного діяча. Конотативна природа перифраз аналізованого часового зрізу не узгоджується з результатами загальнонаціонального дослідження, проведеного фондом «Демократичні ініціативи» спільно із соціолінгвістичною службою Центру Разумкова: максимально домінують пейоративні описові структури (понад 90% від усіх зафіксованих одиниць), тоді як 45,1% українців уважають чинного Президента *політиком* [2021] року (ІФ, 29.12.2021), 45% – *розчаруванням* [2021] року (ІФ, 29.12.2021). Родовою назвою до розглядуваних вторинних номінувань може слугувати складне словосполучення *президент різноочікуваних сподівань* (Е, 24.10.2021).

У 2021 році зафіксовано відчутне падіння рейтингу Володимира Зеленського, що промовисто потверджує повернення до активного вжитку раніше використовуваного слова *рейтингонад*, а також лексико-словотвірна інновація *падівництво*, яка, сполучаючись із прикметником *великий*, репрезентує семантику «різке зниження рейтингу Володимира Зеленського, утрата ним авторитету глави держави». Із цим okazіонізмом взаємодіють на рівні значення, заступаючи одна одну, перифрастичні структури з детермінованим компонентом *лідер* («особа, що йде першою у змаганні за президентську посаду»): *явний лідер, який від початку політичного сезону кинувся в одиночний «санкційний відрив»* (УП, 29.06.2021), *лідер антирейтингу* (Е, 01.11.2021), *лідер*

антирейтингу серед українських політиків (ГК, 07.11.2021). Довіра до Володимира Олександровича після половини його президентського терміну і справді похитнулася через різні причини: провал боротьби з коронавірусом, різке погіршення соціально-економічної ситуації, зростання плати за житлово-комунальні послуги, офшорний скандал, невиконання багатьох передвиборчих обіцянок, невиправдані часті кадрові зміни, постійні політичні конфлікти, малопомітні успіхи у завершенні війни на Донбасі та ін.

Як свідчить фактичний матеріал, політичне майбутнє натеperішнього очільника країни в перифрастичному представленні неоднозначне. Це послідовно віддзеркалюють такі протилежні за змістом конструкції: *імовірний Президент іще на п'ять років* (УМ, 23.03.2021), *Президент із реальною перспективою* (УПБ, 21.04.2021) та *романтичний політик, що прийшов на один президентський термін* (ТСН, 10.10.2021), *одноразовий Президент* (ТСН, 10.10.2021). Склад останніх доповнюють описові звороти з інваріантним значенням «позбавлення волі за скоєне під час президентської діяльності»: *перший в історії Президент України, який сяде до в'язниці разом із головою Офісу Президента* (5к, 14.11.2021).

Оновився і розширився порівняно з попереднім хронологічним зрізом онімний склад та значеннєвий опис активно вживаних у досліджуваному дискурсі компаративних описових зворотів, суб'єктом порівняння у яких є Володимир Зеленський, а об'єктом – різні прецедентні імена. На основі пропріативів-об'єктів як семантичних маркерів вторинних номінувань вирізнено такі субмоделі компаративної моделі «суб'єкт *Зеленський* ↔ об'єкт *X*»:

1. «Зеленський ↔ п'ятий Президент України Петро Порошенко»: Зеленський → *не Петро Порошенко* (УНІАН, 26.11.2021). Як уже зауважено вище, основною функцією перифраз аналізованого взірця є не порівняння, а протиставлення чинного гаранта Конституції і його попередника. Ця маніпулятивна технологія втратила свій промоційний та інші сенси у зв'язку з очевидними неуспіхами *недоторканного «слуги»* (УПБ, 11.03.2021), *найголовнішого «слуги народу»* (5к, 13.09.2021).

2. «Зеленський ↔ четвертий Президент України Віктор Янукович»: Зеленський → *не Віктор Янукович, який утік з України в Росію* (УНІАН, 26.11.2021), *маленький Віктор Янукович* (А, 18.03.2021). Перший описовий зворот є самохарактеристикою, тоді як другий – оцінка діяльності Президента, зокрема критика його за вдавання до недемократичного стилю керівництва, відомим журналістом, письменником, публіцистом Віталієм Портниковим. Особливою конотативною виразністю наділена конструкція з метоніміїмним об'єктом *золотий батон* (5к, 04.10.2021), що став одним з основних символів маєтку Януковича. Цей субститут прізвищної формули *Володимир Зеленський* увійшов до розряду прецедентних висловів, він асоціюється із *зрадником-утікачем* (УМ, 14.12.2021), *президентом-зеком* (УП, 23.03.2021), *засудженим в Україні президентом-утікачем* (УП, 22.11.2021), з його патологічною тягою до розкошів, багатства.

3. «Зеленський ↔ президент Білорусі Олександр Лукашенко»: Зеленський → *ранній Олександр Лукашенко* (Nov, 12.10.2021), *гібридний союзник Лукашенка* (The, 27.10.2021), *«бацька» Зеленський* (Site, 15.02.2021).

4. «Зеленський ↔ президент Росії Володимир Путін + президент Білорусі Олександр Лукашенко»: Зеленський → *новий маленький путінчик чи лукашенко* (ТвМ, 09.06.2021), *маленька копія Лукашенка-Путіна* (5к, 11.11.2021).

Перифрази з двома компаративними об'єктами репрезентують денотат у складнішому семантичному й конотативному вимірах.

Відповідно до онтологічної умови порівняння основний масив конкретних репрезентантів компаративної моделі «суб'єкт *Зеленський* ↔ об'єкт *X*» сформували вторинні номінування, у яких суб'єкт порівняно з об'єктом за однією або кількома, але не всіма ознаками (99% від кількості зафіксованих одиниць). Мовними індикаторами такого типу уподібнення є відонімні та відапелятивні демінутиви, присубстантивні поширювачі з ідентифікувальною семою 'неповнота вияву'. Функційна обмеженість перифраз із рівноважними компонентами-антропонімами (суб'єкт *Зеленський* = об'єктові *X*: *Зеленський* = *копія Путіна й Лукашенка* (5к, 11.11.2021)) детермінована дією екстралінгвальних чинників: нетривале перебування при владі, вагома суспільна довіра до новообраного Президента, намагання його адекватно реагувати на суспільні виклики тощо.

Особливого коментарю потребує компаративна субмодель «*Зеленський* ↔ керівник *Офісу Президента України Андрій Єрмак*»: *Зеленський* → *пресекретар Андрія Єрмака* (ЦН, 10.10.2021), *дуєт «продюсер Єрмак – актор Зеленський»* (ФтК, 14.09.2021). За нею закріплено такий семантичний опис: «повноваження Президента виконує максимально наближений до нього підлеглий, а Президентові делеговано повноваження цього або будь-якого іншого підлеглого». Ідеться, власне, про брак керівного досвіду в очільника держави й сліпу довіру тим, хто входить до його найближчого оточення. Типовими мовними репрезентантами інформації про втрату субординації між гарантом Конституції та главою *Офісу Президента*, яких іронійно поіменували *найвідомішим подружжям України* (Ут, 01.07.2021), про надмірну владу Єрмака є перифрази із семантикою посесивності, які функціують на правах субститутів лексичного словосполучення *Офіс Президента України: офіс Єрмака* (Г, 09.09.2021), *Офіс голови Офісу Президента* (ФтК, 14.09.2021), *канцелярія під вивіскою «Офіс Президента»* (УМ, 26.10.2021). Важливо наголосити, що Володимир Зеленський не виняток, а радше ще один яскравий приклад вияву соціального дисонансу «незаконно верховодити, правувати, порядкувати, начальникувати» в найвищій владній ієрархії. Пор. щойно проаналізовані вторинні номінування з такими описовими зворотами: *Леонід Кучма* ↔ *Дмитро Табачник* → [Кучма] *Президент в Адміністрації Табачника* (ПСУМ, с. 184), *Віктор Ющенко* ↔ *Віктор Балога* → [Балога] – *це я* [Ющенко] (УП, 21.03.2008).

Поодинокими прикладами представлені в публіцистично-політичному дискурсі перифрази, які вказують на україноцентричну зорієнтованість Володимира Зеленського. У допрезидентський період він скомпрометував себе тим, що порівняв Україну з порноактрисою, а томос про автокефалію з термосом. Тож не випадково, а цілком закономірно після інавгурації з'явилися перифрази *латентний українофоб* (НДП, с. 111), *Володимир Ростович* (НДП, с. 108), *президент «Малоросії»* (УМ, 26.01.2021). Далася взнаки й горезвісна фраза «*какая разница*», що трансформувалася внаслідок семантизації та граматикизації в інноваційну лексичну одиницю «*какаяразниця*» й стала основою творення okazіonalіzmів «*какаяразніки*», «*какаяразництво*» (див. про це: [Степаненко 2021, с. 24–29]): Зеленського почали називати ще й *адептом обивательського «какая разница»* (Дніп, 02.04.2021). Проаналізовані негативно забарвлені описові структури своїм змістом аж ніяк не гармонують із такими

важливими для очільника речами, як національна ідея, патріотизм, та ін. Шостого Президента звинувачують у проросійській налаштованості, що демонструють вторинні найменування, репрезентовані згадуваними вище метонімійними ланками у вигляді різних моделей, а саме: «ім'я ← ім'я президента Росії»: Зеленський → *той, хто мріє заглянути йому* [Володимирові Путіну] *в очі* (УМ, 03.12.2021); «ім'я (імена) ← Офіс Президента України, його працівники-агенти Росії»: Зеленський (його оточення) → *розплідник російської агентури* (Г, 16.11.2021).

Слугонародівці намагаються закріпити за своїм головним «*службою народу*» (ОБ, 11.01.2021) новий національний образ, потенційний мовний наслідок чого – активне функціонування в перифрастичному полі «Володимир Зеленський описових зворотів із компонентами *патріот*, *націоналіст* і навіть *бандерівець*. Мовиться про такі меліоративно конотовані одиниці, як *справжній український патріот*, *майже бандерівець* (УМ, 24.02.2021), *Зербандерівець-президент* (УМ, 24.02.2021).

Найнижча частота вживання притаманна синкретичним вторинним найменуванням, які є синхронними субститутами імені Президента України й Української держави. Їхній значеннєвий обсяг формують антропонімний та хоронімний інформативні центри: *лакмусовий папірець відсутності в Україні критичного мислення, сили маніпулятивних технологій для політичної перемоги* (РС, 20.10.2021) = антропонім (*Володимир Зеленський*) → *лакмусовий папірець України 2019–2021 рр.* + хоронім (*Україна*) → *державна без критичного мислення, сили маніпулятивних технологій для політичної перемоги*.

Отже, перифрастична сфера 2021, як і та, що передувала їй, рельєфно відображає модель українського суспільства з притаманними йому еволюційними процесами. Вона оперативно реагує на всі зміни й на засадах об'єктивності або суб'єктивності позитивно чи негативно оцінює їх. Виразно конотовані за соціально-особистісними критеріями вторинні номінування містить важливу інформацію про резонансні явища, про політичну й президентську діяльність, громадянську позицію Володимира Зеленського, його конфронтацію з попередником Петром Порошенком, народними депутатами, журналістами й представниками інших суспільних верств. Основними значеннєво-аксіологійними маркерами аналізованих мовних одиниць є граматично панівні компоненти. Цю функцію нерідко виконують залежні члени – лексеми або утворювані за їхньою участю різні стосовно формально-граматичної будови синтаксичні конструкції. Описові звороти досліджуваного перифрастичного поля постають як окремі мінісюжети, у центрі яких – Президент України Володимир Зеленський, його оточення, знакові суспільні події та промовисті факти, зрештою, Українська держава з її здобутками і втратами.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні різних перифрастичних полів, що входять до семантичних типів «Людина», «Суспільний розвиток», а також у розробленні теоретичних засад і підготовці фактичного матеріалу для укладання за тематичним принципом словника суспільно-політичних перифраз.

ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

112к – 112.ua: сайт телеканалу. URL: <https://ua.112.ua>.

24к – 24 канал : сайт телеканалу. URL: <https://24tv.ua>.

5к – 5 канал: сайт телеканалу. URL: <http://www.5.ua>.

- А – Апостроф. URL: <https://apostrophe.ua>.
 Б – Букви : інтернет-видання. URL: <https://bykvu.com/ua>.
 Вар – Варіанти : інформаційне видання. URL: <https://varianty.lviv.ua>.
 ВЗ – Високий замок. URL: <https://wz.lviv.ua>.
 ВУ – Вокс Україна : аналітична платформа. URL: <https://voxukraine.org>.
 ГК – Главком. URL: <https://glavcom.ua>.
 Гор – Гордон: інтернет-видання. URL: <http://gordonua.com>.
 Д – День: сайт газети. URL: <https://day.kyiv.ua>.
 Дніп – Дніпроград: інтернет-видання. URL: <https://dniprograd.org>.
 Е – Еспресо: сайт телеканалу. URL: <http://espresso.tv>.
 ЄП – Європейська правда: новинний ресурс. URL: <https://www.eurointegration.com.ua>.
 ЄС – Європейська солідарність: офіційний сайт політичної партії. URL: <https://eurosolidarity.org>.
 ЖЛ – Житомир.Life : інтернет-портал. URL: <https://zhitomir.life>.
 ІФ – Інтерфакс-Україна : сайт інформаційного агентства. URL: <https://ua.interfax.com.ua>.
 КЗ – Конфлікти и законы : сайт журналу. URL: <https://k-z.com.ua>.
 КІ – Корупція Інфо. URL: <https://korupciya.com>.
 Ліг – Ліга. Новости. URL: <https://ua-news.liga.net>.
 МБ – Молодий буковинець : інтернет-видання. URL: <https://molbuk.ua>.
 НДП – Степаненко, М. (2021). *Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексиконі: 2020 рік*. Полтава, 250 с.
 НЛ – Новини.LIVE : інформаційний портал. URL: <https://novyny.live>.
 НовЗ – Новини Закарпаття : інформаційний портал. URL: <https://transkarpat>.
 НПор – Націоналістичний портал: інтернет-ресурс Організації Українських націоналістів. URL: <https://ukrnationalism.com>.
 ОБ – Останній Bastion: суспільно-політична газета. URL: <https://bastion.tv>.
 ППП – Степаненко, М. (2018). *Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік*. Полтава, 588 с.
 ПСУМ – Степаненко, М. (2017). *Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон*. Харків, 616 с.
 РП – Релігійна правда. URL: <https://religionpravda.com.ua/?p=77624>.
 РС – Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org>.
 Твіт – Твіттер : соціальна мережа. URL: <https://twitter.com>.
 ТвМ – Твоє місто. URL: <https://tvoemisto.tv/>.
 ТСН – ТСН: сайт інформагентства. URL: <https://tsn.ua>.
 УІ – Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua>.
 УМ – Україна молода: щоденна інформаційно-політична газета. URL: <https://umoloda.kyiv.ua>.
 УНІАН – УНІАН: інформ. агентство. URL: <http://unian.ua>.
 УП – Українська правда: сайт газети. URL: <http://www.pravda.com.ua>.
 УПБ – Українська правда. Блоги. URL: <https://blogs.pravda.com.ua>.
 ФтК – Факти та коментарі: сайт газети. URL: <http://fakty.ua>.
 ХД – Хвиля Десни: інформаційне онлайн-видання. URL: <http://hvilya.com>.
 ЦН – Цензор.НЕТ: інформ. агентство. URL: <http://ua.censor.net.ua>.
 ЧЕСНО – Чесно: сайт громадської організації. URL: <https://www.chesno.org>.
 BBC – BBC News. Україна: сайт інформаційного агентства. URL: <https://www.bbc.com>.
 BIG – BIG KYIV: інтернет-портал. URL: <https://bigkyiv.com.ua>.
 DW – Deutsche Welle. URL: <http://www.dw.com>.
 FB – Facebook: соціальна мережа. URL: <https://www.facebook.com>.
 G – Gazeta.ua. URL: <https://gazeta.ua>.
 lb – lb.ua. URL: <https://lb.ua>.
 Site – Site.ua. URL: <https://site.ua>.
 The – The Page: інтернет-видання. URL: <https://thepage.ua>.
 Yt – You Tube. URL: <https://www.youtube.com>.
 ZU – ZN.UA. URL: <https://dt.ua>.

ЛІТЕРАТУРА

- Булах, М. Б. (2017). Перифрази в архітектоніці медійного тексту. [В:] *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, XXXIV, с. 39–50.

Новорічне привітання президента України Володимира Зеленського: відео та повний текст промови (2021, Січень 1). [У:] БУТ: інтернет-видання. URL: <https://bit.ly/3FtNSIY> (дата запити: 10.02.2021).

Онищенко, І. В. (2010). Особливості функціонування перифрази як засобу вираження оцінності в сучасних публіцистичних та інформаційних текстах. [У:] *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 5, с. 193–200.

Офшори Зеленського працювали у 2020–2021 роках, – Андрій Богдан (2021, Грудень 21). [У:] *Слідство інфо*. URL: <https://bit.ly/3P3hSs3> (дата запити: 26.12.2021).

Степаненко, М. (2021a). *Динаміка українського політичного лексикону: 2018–2019 рр.* Полтава, 250 с.

Степаненко, М. (2021b). *Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексоні: 2020 рік.* Полтава, 250 с.

Степаненко, М. (2017). *Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон.* Харків, 616 с.

Степаненко, М. (2018). *Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік.* Полтава, 588 с.

REFERENCES

Bulakh, M. B. (2017). Peryfrazy v arkhitektonitsi mediinoho tekstu [Paraphrases in the architecture of media text]. [V:] *Aktualni problemy ukrainiskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, XXXIV, s. 39–50. (in Ukrainian)

Novorichne pryvitannia prezydenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho: video ta povnyi tekst promovy (2021, Sichen 1) [New Year's greeting of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi: video and full text of the speech (2021, January 1)]. [U:] БУТ: internet-vydannia. URL: <https://bit.ly/3FtNSIY> (data zapytu: 10.02.2021). (in Ukrainian)

Onyshchenko, I. V. (2010). Osoblyvosti funktsionuvannia peryfrazy yak zasobu vyrazhennia otsinnosti v suchasnykh publitsystychnykh ta informatsiinykh tekstakh [Peculiarities of the functioning of paraphrase as a means of expressing appreciation in modern journalistic and informational texts]. [U:] *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 5, s. 193–200. (in Ukrainian)

Ofshory Zelenskoho pratsiuvaly u 2020–2021 rokakh, – Andrii Bohdan (2021, Hruden 21) [Zelenskyi's offshores worked in 2020–2021, – Andriy Bohdan]. [U:] Slidstvo info. URL: <https://bit.ly/3P3hSs3> (data zapytu: 26.12.2021). (in Ukrainian)

Stepanenko, M. (2021a). *Dynamika ukrainskoho politychnoho leksykonu: 2018–2019 rr.* [Dynamics of the Ukrainian political lexicon: 2018–2019]. Poltava, 250 s. (in Ukrainian)

Stepanenko, M. (2021b). *Nainovitnishi dynamichni protsesy v ukrainskomu politychnomu leksykonі: 2020 rik* [The most recent dynamic processes in the Ukrainian political lexicon: 2020]. Poltava, 250 s. (in Ukrainian)

Stepanenko, M. (2017). *Politychne sohodennia ukrainskoi movy: aktualnyi peryfrastykon* [The political present of the Ukrainian language: an actual periphrasticon]. Kharkiv, 616 s. (in Ukrainian)

Stepanenko, M. (2018). *Publitsystychno-politychni peryfrazy v ukrainskii movi: 2017 rik* [Journalistic and political paraphrases in the Ukrainian language: 2017]. Poltava, 588 s. (in Ukrainian)

*Подано до редакції 25.07.2022 року
Прийнято до друку 26.08.2022 року*